

Василь ХИМИНЕЦЬ,
*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки, психології
та теорії управління освітою,
проректор з науково-методичної роботи
Закарпатського ІППО*

ІННОВАЦІЙНА ПАРАДИГМА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У роботі обґрунтовано, що сучасна освіта покликана навчити особистість навчитися жити, тобто виробити у житті свою позицію і свій світогляд вимогливе ставлення до себе та толерантне — до інших, вміння діяти відповідно до поставленого перед собою завдання.

Ключові слова: громадянське суспільство, освіта, менеджмент, людиноцентризм.

В работе обосновано, что современное образование призвано научить личность научиться жить, то есть выработать в жизни свою позицию и свое мировосприятие, требовательное отношение к себе и толерантное — к другим, умение действовать соответственно к поставленной перед собой задачей.

Ключевые слова: гражданское общество, образование, менеджмент, человекоцентризм.

This paper draws on the idea that modern education should, first of all, educate a personality to live, i.e. to form his/her own position and vision in life, to be demanding towards yourself and be able to tolerate others, as to be able to act with a view to attaining the goal.

Key words: civil society, education, management, personality.

Однією з визначальних ознак нашого часу стали надзвичайно динамічні і глибинні зміни в усіх сферах суспільного життя. Глобалізація, трансформаційні та інтеграційні процеси на зламі століть вимагають погоджених дій світового співтовариства не лише в галузі політики й економіки, але й у сфері освіти та педагогіки. З одного боку, слід ураховувати тенденції до створення єдиного світового, принаймні європейського, політичного, економічного, інформаційного й освітнього простору, а з іншого — на рівні держави зростають чинники, основу яких складають такі культурно-національні особливості, як історична спадщина, духовність, ментальність і освіченість народу. Освіта й наука в цих умовах визначають динаміку економічного зростання держав, рівень їх конкурентоспроможності на міжнародній арені, ступінь та можливості рівноправної інтеграції у світову економіку.

Означені тенденції свідчать про те, що сьогодні, а тим більше завтра, доля країни, її місце у світі, а отже, і рівень життя людей насамперед визначатимуться рівнем розвитку освіти й науки. Саме тому зміни та реформи в освіті не потрібно відокремлювати від розвитку інших сфер суспільства. Освіта має розвиватися в гармонійному взаємозв'язку із суспільством у цілому, беручи на себе роль його провідника.

Цивілізовані суспільства усвідомлено прагнуть організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб якомога більша частка їхньої спільноти отримала з часом статус усебічно розвинених особистостей, адже саме всебічно розвинена особистість, яка усвідомлено й оптимально віднайшла своє місце в суспільній ієрархії та діяльністю якої задоволене суспільство, спроможна активно впливати на висхідний позитивний розвиток сучасних країн. Громадянське суспільство, його демократичні принципи та цінності, на які сьогодні орієнтується українське суспільство, адекватно скеровують особу на високу професійну і загальну компетентність, активну і принципову поведінку в усіх життєтворчих процесах. Освіта, спираючись на фундаментальні принципи прав і свобод людини, плюралізм та демократію, зосереджує свою увагу на озброєнні громадян компетенцією, необхідною для участі в житті суспільства на всіх рівнях, виховує повагу до різноманітності у переконаннях та практичних діях, відіграє важливу роль у боротьбі проти насильства, расизму, агресії та нетерпимості. У демократичному суспільстві, де сформовані громадські інституції, всебічно розвинена особистість сповідує принцип нерозривної єдності (знання – переконання – вчинки) та перебуває в гармонії з собою, природою і соціумом.

Освіта як підсистема цілісної державної системи не має права відставати в темпах розвитку, тобто вона повинна, а точніше – змушена змінювати свою структуру і поділяти ті відносини, які домінують у суспільстві. З іншого боку, освіта не тільки пасивно сприймає зміни в суспільстві, але й активно впливає на трансформації не лише в ньому, а й у його підсистемах. Зокрема, освіта має великий вплив на господарську та економічну діяльність, внутрішню та зовнішню політику, розвиток культури тощо. Саме освіта як соціальна інституція відповідає за фаховий рівень кадрів духовної, виробничої та управлінської сфер усіх сучасних країн. Освіта через науку та відповідні виробництва і новітні технології впливає на висхідний економічний розвиток постіндустріального суспільства в цілому. Усвідомлюючи визначальний вплив освіти на всі життєтворчі суспільні процеси, розвинені країни прагнуть розвивати її відповідно до вимог часу. На різноманітні освітянські реформи та активне функціонування освітніх інституцій розвинені країни останнім часом почали витратити 8,0-11,0 % національного валового продукту.

Роль післядипломної освіти як самостійної ланки освітнього психолого-педагогічного процесу особливо зросла в умовах ринкових трансформацій українського суспільства. Зумовлено це тим, що державі в перехідний період потрібні висококваліфіковані, високоосвічені кадри для всіх ланок народногосподарського комплексу. Кожна людина в такій ситуації прагне до самоактуалізації і самореалізації, а отже, вона не може обійтися без

самовдосконалення, неперервного підвищення кваліфікації, отримання додаткової освіти. Суспільству в цьому контексті потрібні вчителі, які б сприйняли ринкові умови, адаптувалися до них і працювали на рівні вимог часу. Саме тому сучасна система післядипломної освіти педагогічних кадрів має ґрунтуватися на концепції неперервної освіти, яка прийнята за стратегічну в цивілізованих країнах світу. Принцип «освіта впродовж усього життя» для вкрай урбанізованого суспільства набуває з кожним роком все більшого практичного звучання. Сучасна всебічно розвинена особистість, і насамперед учитель, змушена адекватно, на науково обґрунтованій основі реагувати на всі виклики часу. Крім того, інформаційний бум сучасності ставить післядипломну освіту на особливе місце в системі неперервної освіти. Це пов'язано з тим, що професійна діяльність освітян ґрунтується на вже сформованих світогляді, структурах мислення, стереотипах дій, набутих у соціальному і особистому житті, які щоразу негативно впливають на їх інноваційну діяльність. Тому основну роль підвищення кваліфікації слід відводити перебудові стереотипів діяльності і мислення педагогів, заміні негативних настанов та шаблонів.

Кожен учитель унікальний, відзначається своєю неповторністю, фаховою освітою та особистим досвідом, можливостями самореалізації, характером та долею. Його індивідуальність відображається у можливостях самотворення, не терпить втручання, підштовхування, визначається природними здібностями і внутрішньою активністю. Тому дуже важливо створити оптимальні умови для його становлення як соціально-культурної особистості, як члена демократичної спільноти. У такому випадку важливіші не об'єктивні умови, а суб'єктивні фактори – самовідчуття кожного із суб'єктів діяльності.

Наголошуючи на особливій ролі вчителя як носія нових знань, ретранслятора створеної попередніми поколіннями інформації, вихователя гуманістичних ідеалів громадянського суспільства, слід орієнтувати післядипломну освіту у русло гуманістично-громадянської спрямованості навчально-виховного процесу. Зумовлено це насамперед тим, що нинішня система освіти гранично раціоналізована і вербалізована, а як наслідок — із неї вихолощено ефектно-емоційну та гуманістичну складові процесу навчання. Форми, методи, зміст освіти, зберігаючи традиційні для індустріального суспільства цілі, способи і засоби своєї реалізації, суперечать новим тенденціям, зорієнтованим на гуманістичні цілі громадянського суспільства. Це призводить до формування професійно компетентного, але бездуховного індивіда.

Національна доктрина розвитку освіти і Концепція національного виховання орієнтують післядипломну освіту на створення оптимальних умов для повноцінного фізичного, інтелектуального і духовного розвитку як учителів, так і молоді, яка здобуває освіту. Основні зусилля інститутів післядипломної педагогічної освіти традиційно рекомендується концентрувати на таких головних напрямках [1-3]:

- підвищення фахової майстерності вчителів і керівників освітніх закладів;

- розширення інтелектуальної обізнаності учасників навчально-виховного процесу;
- оновлення і суттєве доповнення раніше отриманих знань психолого-педагогічного циклу;
- вивчення і впровадження нових технологій і методик організації педагогічної взаємодії;
- проведення науково-педагогічних досліджень, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду;
- реалізація у школах проєктивної, особистісно зорієнтованої педагогіки, за якою учень є головним пріоритетом і цінністю;
- значну увагу сучасна психолого-педагогічна наука приділяє і питанню, яке умовно можна означити як "причини, наслідки і шляхи усунення конфліктів у сучасній школі".

Школа на зламі століть, у контексті Болонського процесу, має навчити особистість навчитися жити, тобто виробити свою позицію у житті, свій світогляд, ставлення до себе, інших, уміння діяти відповідно до поставленого перед собою завдання. Образно кажучи, освіта має вирішувати дві головні функції – готувати кадри для суспільства і людину до активного життя в глобалізованому суспільстві [4-6].

Суть особистості в означених підходах визначається такими основними поняттями, як «індивідуальність», «творчість» і «гармонійність». Особистість повинна не лише сприяти подальшому прогресивному розвитку людського суспільства, а й сама прагнути до власного самовдосконалення, розвитку своїх потенційних творчих можливостей, власної конкурентоспроможності і внутрішньої гармонії. Виховний процес, спрямований на формування такої особистості, має відштовхуватися не від якоїсь політичної ідеології, а тільки від основ психології самої людської індивідуальності та потреб суспільного розвитку.

Система середньої, вищої і післядипломної освіти педагогічних кадрів у цьому контексті має ґрунтуватися на концепції неперервної освіти, яка прийнята за стратегічну в усіх цивілізованих країнах світу. В той же час інформаційний бум та закономірності глобалізації ставлять післядипломну освіту на особливе місце в системі неперервної освіти. Це, в першу чергу, зумовлено наявністю в освітян сформованих на основі їх соціального і професійного досвіду стереотипів мислення і педагогічних дій, які негативно впливають на їх інноваційну діяльність. Тому основну роль існуючої системи підвищення кваліфікації слід відводити перебудові стереотипів діяльності і мислення педагогів, заміні негативних настанов, а головною метою інститутів післядипломної освіти слід вважати формування готовності вчителя і керівника школи до діяльності в умовах освітньої ситуації у регіоні, яка в умовах ринкової економіки постійно змінюється й залежить від динаміки соціально-політичних, економічних і культурних процесів. Реалізація цього змісту змінює загальний напрям розвитку майстерності педагогічних кадрів – від соціальної технології до персонал-технології, від об'єкта технологічного впливу і до його суб'єкта, підпорядковує педагогічну й управлінську діяльність принципіві

моделювання, реальним засобом реалізації якого стає розвивальний організаційно-діяльнісний підхід. Саме в цьому контексті набувають нового звучання інноваційні технології та інтерактивні методи навчання і виховання, якими сучасний учитель повинен володіти досконало.

Підвищення кваліфікації педагога потрібно розглядати як процес його поступового зростання як особистості й професіонала, адже він — активний суб'єкт практичної діяльності, в якій реалізуються його творчі плани, вміння й навички і неперервно зростає фахова конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і зовнішньому освітньому ринках.

Таке трактування післядипломної освіти дає можливість стверджувати, що це — поліфункціональне, поліструктурне утворення, спрямоване на інтелектуальний розвиток учителя і школи. Воно характеризується складною організаційною і методичною структурою навчально-виховного процесу, на всіх рівнях якої головним об'єктом і суб'єктом виступає особистість учителя, котрий має свою індивідуальність, сформовану психолого-педагогічну установку на сприйняття реально існуючого світу. Розуміння післядипломної освіти педагогічних кадрів як сукупності елементів, спроектованих на досягнення певної навчально-виховної мети, вимагає системного підходу до її діяльності і створює оптимальні умови для підвищення фахової майстерності вчителів [1-3].

Системний підхід, як відомо, вимагає бачення того чи іншого процесу в його елементному складі та у взаємозв'язку цих елементів. Виходячи з цих теоретичних положень і спираючись на положення "Про післядипломну освіту", можна назвати такі основні елементи системи післядипломної освіти: спеціалізація, стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовка педагогічних кадрів.

Усі означені елементи знаходяться у тісному взаємозв'язку, що забезпечується загальною метою: підвищення якості фахової підготовки освітян відповідно до вимог суспільно-економічного та науково-технічного прогресу. Разом з тим, кожен із названих елементів післядипломної системи освіти має право на окреме функціонування, свою специфічну мету діяльності. Головним при цьому є не стільки вивчення нової інформації, скільки формування і розвиток наукового стилю пізнавальної діяльності.

Таке розуміння проблеми спонукає учасників післядипломної освіти до подолання усталених стереотипів, застарілих цінностей і підходів, пошуку нових ідей, створенню інтелектуальної бази для вчителів загальноосвітніх закладів. До них, у першу чергу, слід віднести формування розуміння таких понять, як «духовність», «гуманізм» і «демократичність» у системі навчально-виховного процесу. Школа покликана формувати систему ідеалів, які стимулюють розвиток прагнення творчо вчитися, жити і працювати [4]. Для досягнення цього навчально-виховний процес у системі підвищення кваліфікації має базуватися на об'єктивно-існуючих загальних положеннях і принципах:

- духовні засади, в основі яких закладено поняття про гармонійне співіснування суспільства і розумно збудованого світу. Згідно з цим

положенням освіта покликана формувати систему суспільних ідеалів, які скеровують життєтворчий процес у відповідності із законами навколишнього світу;

- гуманістичний і демократичний принципи, що передбачають розвиток здібностей, творчої потенції, волі особистості в ім'я життєздійснення;

- комунікативний принцип, що спрямований на розуміння себе і свого місця у глобалізованому суспільстві і вкрай урбанізованому природному середовищі;

- принцип системного аналізу власної навчально-пізнавальної діяльності або самооцінки, який, враховуючи право вчителя обирати еталон індивідуального розвитку і становлення особистості як професіонала, спонукає його до рефлексії, аналізу проміжних результатів діяльності. Цей принцип спрямовує вчителя діяти за узвичаєною схемою самостійного мислення; обмірковувати зміст власної діяльності; виявляти конкретні проблеми; визначати труднощі; формулювати гіпотезу їх подолання, знаходити розв'язок проблеми або її частин, формулювати висновки.

Означені вище положення і принципи визначають парадигму особистісно зорієнтованого післядипломного навчання, яке базується на вічних цінностях процесу пізнання і прагненні особистості до самовдосконалення, духовного і фізичного розвитку. В основу педагогіки післядипломної освіти покладено специфіку цілей і завдань навчання, специфіку об'єкта і процесу навчання вчителів, які мають спеціальну освіту. Метою системи післядипломної освіти є перебудова застарілих стереотипів діяльності, консервативних поглядів, позицій спеціаліста, який уже отримав фахову освіту. Педагогіка післядипломної освіти повинна враховувати, що об'єкт навчання суттєво різниться за віком (від 25 до 70 років), має різний досвід практичної роботи (від 5 до 30 років), різні соціально-біологічні характеристики (міська, сільська школи, нові типи шкіл, некомплектні школи тощо), а також різну фахову підготовку (університетська, інститутська освіта, денна, вечірня і заочна форми навчання тощо).

Систему підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах розбудови саме національної освіти слід спрямувати на розширення інтелектуальної обізнаності, оновлення і суттєве доповнення раніше отриманих знань психолого-педагогічного циклу, вивчення нових технологій організації педагогічної взаємодії, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду.

Післядипломну освіту необхідно концептуально орієнтувати на реалізацію ціннісно-культурологічної парадигми, відповідно до якої вчитель не виконавець, а творець навчально-виховного процесу. Для самовтілення організатора творчого процесу вчителіві потрібно бути обізнаним із сучасними педагогічними концепціями, досягненнями педагогічної теорії і практики. Тому головна мета післядипломної освіти передбачає наступні завдання [2; 5]:

- підвищення професійної кваліфікації педагогів зі спеціальною освітою;

- ознайомлення освітянського загалу з новітніми досягненнями методики навчання та виховання;

- поглиблення й розширення соціально-педагогічних, економічних і політичних знань щодо вчителів конкретних дисциплін;
- організація розробки стандартів освіти, підручників, методичних посібників, програм спеціальних і допоміжних дисциплін;
- організація та проведення науково-практичних конференцій і семінарів із проблем навчально-виховного процесу.

Визначальні принципи післядипломної освіти, з погляду розвивального навчання, – системність, неперервність, фундаментальність, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховної діяльності. Означені підходи повинні сприяти реалізації принципово нової методології підвищення кваліфікації освітян, зорієнтованої на особистість учителя, запити школи, скерованої на інтелектуалізацію процесу навчання і виховання. При такому підході зміщуються акценти з процесу передачі нормативного змісту післядипломної освіти в бік розвитку індивідуальних систем фахової підготовки. Це дозволяє реалізувати особистісно-гуманістичну позицію, системне бачення педагогічної реальності, орієнтацію у предметній галузі, знання сучасних педагогічних технологій, зарубіжного та інноваційного досвіду, формування креативних якостей, рефлексивної культури педагога. Основний наголос слід зробити не на технологічно-інформаційні прийоми чи підходи, а на інтелектуально-особистісний розвиток учителя, засвоєнням ним нових наукових теорій і методологій, реалізацію розвивальної системи взаємодії вчителя з учнями.

Ще одним важливим компонентом навчального процесу є його зміст. Він зумовлений цілями і завданнями підвищення кваліфікації. Специфічність змісту у системі підвищення кваліфікації, у порівнянні з іншими ланками освіти, полягає у тому, що при підвищенні кваліфікації провідною метою є не тільки осмислене засвоєння слухачами навчальної інформації, але й розвиток у них професійних умінь і навичок, обмін передовим досвідом, оперативне застосування отриманих знань у своїй практичній діяльності. У цьому контексті важливим є компетентнісний підхід до змісту післядипломної освіти.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміють спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування ряду компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти учні під час навчання в школі. Традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусується на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишається поза увагою. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. При цьому школа формує у випускника високу готовність до успішної діяльності в реальному житті. У такій концептуальній схемі вчителі й учні апріорі орієнтуються на особистісно зорієнтовані і діяльнісні моделі навчання. Це вимагає від учителя змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з

площини інформаційної до організаційно-управлінської. У першому випадку вчитель відігравав роль «ретранслятора знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Змінюється й модель поведінки учня – від пасивного засвоєння знань до дослідницько-активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою навчання. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

Крім того, під компетентністю людини слід розуміти спеціально структурований набір знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Загальні й фахові компетентності людина використовує в різних сферах діяльності для виконання певних завдань, вони також служать їй при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях.

Освітні системи сучасних розвинених країн одним зі шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами інтеграції до єдиного європейського освітнього простору вважають орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження. Прийнято вважати, що набуття життєво важливих компетентностей дозволяє людині вільно і правильно орієнтуватися в сучасному інформаційному суспільстві та адекватно реагувати на динаміку змін на конкурентному ринку праці. Набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності адекватно реагувати на запити часу. Компетентність — це інтегрована результативно-діяльнісна характеристика освіти. Варто також зазначити, що компетентнісний підхід націлює людину на адекватні реакції в [8; 9]:

- сучасному суспільстві;
- інформаційному полі;
- орієнтаціях на ринку праці;
- подальшій освіті.

Основними джерелами змісту в системі підвищення кваліфікації є:

- посадові кваліфікаційні характеристики;
- директивні, нормативні документи про функціонування галузі;
- теоретичні проблеми певної галузі науки;
- передовий педагогічний досвід.

Практика засвідчує, що теоретичний матеріал тільки у тому випадку зацікавить слухачів, якщо опиратиметься на досвід та його теоретичне обґрунтування. Доцільно, щоб цикли лекцій мали проблемний характер, висвітлювали актуальні питання педагогіки і психології, теорії і практики управління школою, сучасні досягнення суспільного і науково-технічного розвитку, спрямовували вчителя на поглиблення загальних фахових знань шляхом самостійної роботи під час курсів і в післякурсівий період. Лекції повинні мати практичну спрямованість, бути пов'язаними з реальним життям, насиченими методичними порадами і рекомендаціями, спиратися на передовий досвід фахівців-предметників. Лектору слід допомогти вчителю-предметнику

відібрати і логічно систематизувати нову інформацію, розпізнати раціональне в новому і розвивати його. Для цього на лекціях доцільно використовувати елементи проблемного навчання, фрагменти повідомлень слухачів, інтерактивні елементи, анкетування. Лекції потрібно будувати на активно-полемічній формі викладання матеріалу, реалізувати не у вигляді готових висновків, а через розв'язання дискусійних питань і педагогічно-значимих ситуацій. Під час таких лекцій слухачі не просто фіксують нову інформацію, а творчо її сприймають, аналізують і роздумують над проблемами, які пропонує лектор.

Для поглиблення і систематизації знань, розвитку комунікабельності, пізнавальних умінь, емпатії та рефлексії слухачів, розкриття їх творчих можливостей значну частину навчально-виховного часу в системі післядипломної освіти доречно відводити семінарським і практичним заняттям, проводячи їх у вигляді конференцій з обміну досвідом роботи, дискусійних «круглих столів», ділових та організаційно-діяльнісних ігор, використовуючи при цьому активні й інтерактивні форми і методи навчально-виховної діяльності. Тут учителі мають можливість поділитися власним досвідом, обмінятися думками щодо окремих питань сучасної методики викладання фахових дисциплін.

Представлені підходи до організації навчально-виховного процесу в системі післядипломної освіти створюють необхідну основу для якісного вдосконалення організації і змісту науково-методичної роботи, підвищення кваліфікації освітянських кадрів, реалізації концепції розвивального навчання в системі розбудови і стратегічного розвитку національної школи у нових соціально-економічних умовах та створять умови для прискореного входження України до європейської спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шкурко І., Гадзецький Б. Система підвищення кваліфікації керівників освіти / І. Шкурко, Б. Гадзецький // Освіта і управління. – 1997. – № 1. – С. 99-112.
2. Післядипломна освіта: проблеми управління, методичне забезпечення / за ред. Г. С. Данилової, Г. А. Дмитренка. – К., 2000. – 188 с.
3. Химинець В. В. Науково-методичні основи підвищення кваліфікації вчителів / В. В. Химинець. – Ужгород, 2003. – 220 с.
4. Химинець В. В. Інновації в сучасній школі / В. В. Химинець. – Ужгород, 2004. – 168 с.
5. Химинець В. В. Науково-методичні аспекти підвищення фахової майстерності вчителів / В. В. Химинець // Вісник післядипломної освіти. – К., 2005. – Вип. 1. – С. 78-88.
6. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль, 2009. – 360 с.
7. Химинець В. В. Інноваційно-гуманістичне спрямування післядипломної педагогічної освіти / В. В. Химинець // Післядипломна

педагогічна освіта в контексті інноваційного розвитку. – Житомир, 2009. – С. 27-38.

8. Химинець В. В. Формування загальних і фахових компетенцій учителя в умовах післядипломної освіти / В. В. Химинець // Компетентнісний підхід в управлінні закладом освіти. – Ялта : Кацівелі, 2010. – С. 100-102.

9. Химинець В. В. Інноваційно-гуманістичне спрямування сучасної освіти / В. В. Химинець // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 3 (68). – С. 15-24.

Дата надходження до редакції: 10.10.2012 р.